

אגיש מקע ווארט

גליון קמ"א פרשת לך לך ח' תשע"א

אגדה ובקיות

"לזרעך אתן את הארץ הזאת" (יב, ז)

"בשעה שהיה אברהם מהלך בארם נהרים... כיון שהגיע לסולמה של צור ראה אותם עסוקין בניכוש בשעת ניכוש, בעידור בשעת עידור, אמר הלואי יהא חלקי בארץ הזאת, אמר לו הקב"ה "לזרעך אתן את הארץ הזאת" (ב"ר לט. ח)

יש להתבונן בדברי חז"ל, איזו גדולה מצא אברהם אבינו ביושבי סולמה של צור, וכי ראה שהם לומדי תורה, יראי ה', או עוסקים במעשים טובים, הרי ראה רק אנשים שעסוקין בניכוש בשעת ניכוש, עידור בשעת עידור וממה התפעל כל כך?

ביאר הסבא מסלבודקה זצ"ל ביסוד מופלא. אברהם אבינו התפעל מהסדר שראה שם, סדר ודיוק בחיי היום יום. שכן במקום שבו שורר סדר, יש השראה אלוהית. לכן התפעל כל כך ואמר הלואי יהא חלקי בארץ הזאת, כי כשיש סדר יש את הבסיס לבנות עליו עבודת ה' איתנה.

בנותן ענין להעתיק כאן דברים מופלאים בענין זה ששמע הגה"צ רבי יצחק הוטנר זצ"ל ראש ישיבת רבי חיים ברלין מפי הסבא זצ"ל בענין זה: "בתהלים (פרק קלו) ישנה חזרה בת עשרים ושש פעם על האמרה "כי לעולם חסדו", בין עשרים ושש התופעות שעליהן נאמר השבח של "כי לעולם חסדו", נמצאות שלשת התופעות של מציאות האור בעולם. ועל זה הוא אומר "לעושה אורים גדולים כי לעולם חסדו".

ואחר כך הוא ממשיך:

"את השמש לממשלת ביום כי לעולם חסדו". "את הירח וכוכבים לממשלות בלילה כי לעולם חסדו". הרי לנו להדיא כי אותו השבח עצמו הנאמר על עצם יצירת המאורות, אותו השבח עצמו נאמר על סידור המאורות בזמנים מיוחדים כל אחד לעצמו. כי על כן, הכנסת סדר, התאמה, וקצב בתוכן היצירה משתווים בערכם ובמשקלם עם גוף היצירה עצמה".

הגה"צ רבי יחזקאל ליונשטיין זצ"ל מנהל רוחני ישיבת פוניבז' הסביר דברי המדרש באופן שונה. אברהם אבינו התפעל כשנוכח לראות את תכונת אנשי המקום שהרגילו עצמם ביגיעה וחריצות, כי הבטלה היא אם כל חטאת, וכשראה שאופי אנשי המקום הוא לנכש בשעת ניכוש, לעדור בשעת עידור בחריצות וללא עצלות, התפעל. כי מקום שזו האווירה בו, מסוגל לעליה בתורה ויראת שמים.

סיים רבי יחזקאל -

זה לעומת זה, אם חריצות היא הבסיס והיסוד להצלחת העבודה, בטלה היא אם כל חטאת. ואם יש בני תורה שלאחר שעזבו

את כותלי הישיבה נראה עליהם שלא ספגו את אוירת העליה של הישיבה, סיבת הדבר היא, שגם בעודם בישיבה לא הבינו לאחריתם, וחיו במהלך הרגיל כאיש שדה האוהב את הבטלה.

(לתתך עליון)

"ויאמר אל שרי אשתו הנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה את. והיה כי יראו אתך המצרים ואמרו אשתו זאת והרגו אותי ואותך יחי" (יב, יא-יב)

מנין ידע אברהם שהמצרים כאלה רשעים ואין בהם יראת אלקים, עד כדי כך שהם מסוגלים להרוג בני אדם?

מביא רבי יעקב מליסא בשם האר"י ז"ל, אברהם אבינו ע"ה מימיו לא ראה את שרה אמנו. פתאום עתה, בהגיעו למצרים, חש צורך להביט בה.

אמר אברהם: אוי ואבוי! אם אני ירדתי עד כדי כך במדרגתי שאני כבר מביט על שרה אשתי, כנראה שחיים כאן אנשים מושחתים המפיצים 'חידקים' של רוע בחלל האויר, והם עצמם מסוגלים להגיע עד כדי רציחה!

(ר"י מליסא - ומתוך האור)

"ויקרא פרעה לאברם ויאמר מה זאת עשית לי למה לא הגדת לי כי אשתך היא. למה אמרת אחותי היא ואקח אותה לי לאשה" (יב, יח-יט)

לכאורה עיקר הטענה של פרעה היתה "למה לא הגדת לי כי אשתך היא", ואם כן מה לו לטעון "למה אמרת אחותי היא?"

מובא בספר "ברכת אברהם": אמרו חז"ל (בבא בתרא קי ע"א) הנושא אשה צריך שיבדוק באחיה, לפי שרוב בנים דומים לאחי האם.

ולפי זה יש לומר כי פרעה טוען כנגד אברהם שתי טענות: האחת, "למה לא הגדת לי כי אשתך היא", ובנוסף לכך - "למה אמרת אחותי היא", שזו היתה הסיבה ל"ואקח אותה לי לאשה", כדי שיצאו הבנים צדיקים כמותך.

(ומתוך האור)

"ויאמר אברם אל לוט אל נא תהי מריבה ביני ובינך" (יג, ח)

"בשביל שהיו רועים בשדות אחרים היה המריבה" (רש"י)

צריך ביאור, מדוע אברהם אומר ללוט "אל תהי מריבה ביני ובינך", הלא המריבה היתה בין רועיו ובין רועי לוט, ולא מלחמה

אישית בין אברהם ללוט?

ביאר הסבא מקלם עפ"י מה שאמר הגר"א שישנם שני סוגי יצה"ר, יש יצה"ר מבפנים ויש יצה"ר מבחוץ, וכעין שמצינו בגמ' (יבמות צ:): "מעשה באדם אחד שרכב על סוס בשבת והביאו לב"ד וסקלוהו, לא מפני שראוי לכך, אלא שהשעה צריכה לכך", פ"י מחמת יצה"ר מבחוץ, הואיל והיתה זו שעה פרוצה בחלול שבת, והיו שפרצו באיסורים דאורייתא ובגנים זלזלו אחרים באיסורי דרבנן, לכן סקלו על כך.

אברהם אבינו ראה שעומק הסיבה שלוט לא העיר לרועיו נבעה מחמדת הממון, לכן אמר ללוט, אל נא תהי מריבה ביני ובינך, אל תסבור שהויכוח הוא רק בין הרועים שלי לרועים שלך, שכן למרות שלעת עתה אכן כך הדבר, אבל אם לא תסור מתאוות הממון, זה יהיה מריבה ביני לבינך, ולא אוכל להמשיך לחיות איתך. ואכן כך היה, שלבסוף נפרד ממנו לוט לסדום משום חמדת הממון - "כי כולה מרעה".

(לתתן עליון)

"ואנשי סדום רעים וחטאים לה' מאוד" (יג, יג)

מה פרושה של המילה "מאוד"?

באר המהר"י אסאד, שדברי התנא באבות (ד, ד): "מאד מאד הוי שפל רוח" מתיחסים לשני אפנים שבהם האדם עלול להתגאות - או משום שלמד הרבה תורה או מפני שנתן כסף רב לצדקה. ה"מאוד" הראשון הוא ראשי תיבות של הפסוק "מימינו אש דת" (דברים לג, ב) שנאמר על התורה הקדושה, והשני הוא ראשי התיבות של הפסוק "משכיל אל דל" (תהלים מא, ב) העוסק במצות צדקה.

לפיכך אומרת המשנה: "מאד מאד הוי שפל רוח", שאפילו אם בידך גם ה"מאוד" הראשון וגם ה"מאוד" השני - הוי שפל רוח ואל תתגאה!

"ואנשי סדום רעים וחטאים לה' מאוד". במה הם היו רעים וחטאים לה' - ב"מאד" שפרשו בממון, כפי שאומר הפסוק (דברים ו, ה): "ואהבת את ה' אלקיך... בכל מאודך", ופרש רש"י

שם: "בכל מאודך - בכל ממונך". הבטוי המעשי לכך היה, שהם חטאו ב"משכיל אל דל" ולא נתנו צדקה!

(ומתוך האור)

"אנכי מגן לך" (טו, א)

מצינו שדווקא אצל אע"ה כתוב לשון "מגן" גם בתפילה אנו אומרים מגן אברהם?

הגאון רבי יצחק טוביה וויס שליט"א אב"ד העדה החרדית הסביר בשם רבו הגה"צ רבי אליהו אליעזר דסלר זצ"ל מנהל רוחני ישיבת פוניבז' שדוקא אברהם אבינו זקוק להגנה מיוחדת, היות והתעסק בקירוב בני דורו לאמונה לכן צריך הגנה מיוחדת שלא יושפע מאותם אנשים שבא לשכנעם.

הגה"צ רבי חיים פרידלנדר זצ"ל מביא בשם הגרא"א דסלר זצ"ל עוד שלשה טעמים מדוע נצרך אברהם אבינו להגנה מיוחדת זו: ראשית, הביא דברי הגאון בעל "חתם סופר" זצ"ל שההגנה לה זקוק בעל החסד היא היות ובמידת החסד כלול פעמים רבות הצורך להוריד את דרגתו אל אותם אנשים שמתחסד עמם, אם כן הוא זקוק להגנה שלא להשאר בדרגה אליה ירד בחסדו.

בנוסף לכך ישנה סכנה היות ומדרכי החסד להנות את הזולת בענייני עולם הזה, כידוע האמרה שנאמרת בשם הגר"ס שהגשמיים של השני היא הרוחניות שלך, אם כן צריך הגנה מיוחדת שההנאה שהבעל חסד משפיע על זולתו לא תשפיע עליו.

ועוד, שהמתחסד עם הזולת נמצא בסכנה שלא להשפיע חסד במקום שאינו ראוי, דהיינו חסד שלילי כדוגמת חסד דטומאה כנאמר בפרשת העריות "חסד הוא" (ויקרא כ, יז)

(לתתן עליון)

"מה תתן לי ואנכי הולך עירי" (טו, ב)

לכאורה תשובת אברהם אבינו צריכה תלמוד. הלא הקב"ה מבטיח לו "שכרך הרבה מאד" ומה מקום הוא לענות להקב"ה בסגנון כזה "מה תתן לי", ששום שכר אינו שווה בעיניו? מצאנו להבדיל אא"ה אצל המן שאמר: "וכל זה איננו שווה לי", אבל איך

בעומק הפרשה

ריתחא דאורייתא

"ויתן לו מעשר מכל" (יד, כ)

מעשר, (באופן שעפ"י דין פטור מהשבה וזכה בה), והוכיח כן מאברהם אבינו שבתרם השיב את השלל נתן למלכי צדק מעשר מכל.

שאלה: לכאורה יש לחלק, כי אצל אברהם אבינו הרי זכה בכיבוש מלחמה, אבל כאן נטל על מנת להשיב לבעליו, ומעולם לא היה שלו?

תשובה: אם אכן כוונתו היתה על מנת לתת יהיה פטור ממעשר, אבל הוא הרי נטל סתמא, וכשראה צרתו של הבעלים החזירו, ותלוי באמת איך היתה המציאות.

(דרך שיחה)

מעשה שהיה באחד הרחובות בבני ברק, יהודי נכבד התעלף לפתע פתאום וקרב תחתיו. אנשי "הצלה" שהגיעו למקום ניסו לעורר את האיש, אך מיד לאחר שהתעורר התעלף שוב. כך כמה פעמים, עד שלפתע הגיע למקום איש "הצלה" נוסף, שגילה לנוכחים שלפני כמה דקות מצא ברחוב סכום גדול, ונודע שהיתה זו אבידתו של זה האיש המתעלף. כאשר בישרו זאת לאיש, התעורר מיד וכבר לא שב לעלפנו. וסיפר הגר"י זילברשטיין שליט"א שכאשר הגיע עם הסיפור אל הרב שליט"א, שאלו הרב: האם איש ה"הצלה" שמצא את הכסף, הפריש ממנו מעשר... והיינו שגם כאשר האדם מצא אבידה, ומתכוון להחזירה בזה הרגע לבעליה, חל עליו חיוב

שאלות מענינות בהלכה

(בענינים שונים, מבית הגר"ח קנייבסקי)

אמר הרב שליט"א לכמה בנ"א להדפיס חידו"ת כסגולה לזש"ק, והדבר הועיל, אך אינו יודע אם זה מה שהועיל, והמקור לזה על פי דברי הגמרא במסכת חולין (נט, ב) "קרי אנפשיה מפרי פי איש תשבע בטנו", וקאי על דברי תורה, וכיון שפרי פי איש נקראו על ד"ת - סגולה היא לדבר זה. גם העסק עצמו בהדפסת החידו"ת סגולה הוא. לאורך אחד יעץ הרב להדפיס חידו"ת, ולאחר כשבועיים באה לו ישועה, בגמר ההדפסה נולד לו זש"ק, והגיע לתת הקונטרס להרב.

שאלה: מהו כשכבר הדפיס חידו"ת, אם להדפיס שוב, הלא מתמיד גדול ויפריע לו ההתעסקות בזה בסדרי הלימוד.

תשובה: יש ענין להדפיס עוד, ויכול לעשות קימעה קימעה, אבל אם זה מפריעו - שיעשה שילוח הקן, זה הרי כתוב במדרש על הפסוק "ואת הבנים תקח לך" שסגולה הוא לזש"ק (והובא בס' החינוך מצוה תקמ"ה).

הובא לעיל דברי המדרש ששילוח הקן סגולה הוא לזש"ק. ונשאל הרב בעשה כמה פעמים "שילוח הקן" ולא זכה עדיין לזש"ק, אם ימשיך בענין, והשיב: אם זה מין אחר או אופן שיתכן שלא קיים - יעשה עוד. שאלה: מציעים לו לבוא לעיר אחרת לעשות שילוח הקן, אם יבטל מתלמודו בשביל כך. תשובה: לתלמוד תורה היא הסגולה הגדולה לזש"ק, ומה גם שסגי שאשטו יסע לשם והיא תעשה - זה היינו הך.

רגיל להיות במדבר ולוקח שם מן ההפקר. אבל מרן הגאון דבריסק הגריז"ס זצ"ל פירש שהרמב"ם מביא ברפ"א דדיעות שדרך אדם להיות נמשך בדיעותיו אחר רעיו וחבריו ונוהג כמנהג אנשי מדינתו, לפיכך צריך אדם להתחבר לצדיקים ולישב אצל החכמים תמיד כדי שילמד ממעשיהם וכו', היה במדינה שמנהגותיה רעים ואין אנשיה הולכים בדרך ישרה ילך למדינה שאנשיה צדיקים ונוהגין בדרך טובה וכו', ואם כל המדינות שהוא יודעם ושומע שמועתם נוהגין בדרך לא טובה כמו בזמנינו או שאינו יכול ללכת למדינה שמנהגותיה טובים מפני הגייסות או מפני החולי, ישב לבדו יחידי כענין שנאמר ישב בדד וידום, ואם היו רעים וחטאים שאין מניחין אותו לישב במדינה אלא אם כן נתחבר עמהם ונוהג כמנהגם הרע, יצא למערות ולחוחים ולמדברות.

ומפרש עפ"ז מרן זצ"ל שכיון שגורש ישמעאל מבית אביו שהיה מקום יחידי בעולם קדוש וטהור, והוצרך לילך בגלות, בירך אותו שיוכל לגור במדבר ולא יתפעל מהסביבה.

(חכמה ודעת)

אפשר להבין שאברהם אבינו אומר כך?

ביאר הגה"צ רבי ירוחם ליואווין זצ"ל מנהל רוחני ישיבת מיר שאברהם אבינו כלל לא ביקש מהקב"ה שכר, אלא רצה שתינתן לו האפשרות להמשיך לעבוד את הקב"ה בנאמנות, לכן אמר להקב"ה איני רוצה שכר אלא עבודה, היות ועיקר השפעת האדם הוא על דור ההמשך שלו, ביקש בן שיוכל להשפיע עליו מאוצרות רוחו. ואכן מצינו שכל הנפש שעשו אברהם ושרה בחרן חזרו אחר פטירתו לסורם, והמשיך עבודתו הרוחנית היה רק על ידי יצחק אבינו וזרעו.

(נועם המוסר)

"ויאמר הבט נא השמימה וספור הכוכבים... ויאמר לו כה יהיה זרעך" (טו, ה)

למה דוקא הראה לו את הכוכבים, הרי יכול היה להביא דוגמאות רבות של דברים שא"א לספורם?

ביאר הגאון רבי שמחה וסרמן זצ"ל ראש ישיבת אור אלחנן שהקב"ה בישר לאברהם בשורה כפולה ומכופלת. גם הבשורה שיזכה לצאצאים, גם שיהיו צאצאיו רבים. וגם שיהיו ככוכבים.

מאי משמע כוכבים?

עם ישראל הוא צבא גדול ועצום, גדודים גדודים, ולכאורה כל חשיבות היחיד הוא בהיותו חלק מהצבא הגדול. אך הקב"ה בישרו שלא כך יהיה, אלא זרעו יהיה ככוכבים, שלכל אחד תהיה חשיבות בפני עצמו וכמו שכתוב בפסוק (ישעיהו מ, כו) "לכולם בשם יקרא" לכל אחד ואחד מישראל יש את יחודו ואת תפקידו הפרטי, אשר מצדיק לקרוא לכל חייל "פשוט" בישראל "שם" כמו לאלופים הגדולים. לכן המשיך לו הקב"ה את זרעו דוקא לכוכבים לומר לו בזה שלכל יהודי יש את תפקידו המיוחד לו.

(שמחת אלעזר ח"ב עמ' כה)

כאן המקום להזכיר, את ביאורו של הגה"צ רבי משה בער אלוסקי זצ"ל הי"ד מנהל רוחני ישיבת קלצק על סמיכות הכתובים במזמור "כי טוב זמרה לאלקינו" הנאמר בפסוקי דזמרה: "מונה מספר לכוכבים לכולם שמות יקרא" לפסוק "הרופא לשבורי לב ומחבש לעצבותם" לכאורה מה השייכות של שני הפסוקים זה לזה?

וביאר שנסמכו הפסוקים, ללמדנו, שכשם שברור לכל אחד שיש מספר לכוכבים, וכל כוכב הוא עולם מלא ויש לו הגדרה ותפקיד, כך יש להאמין שלכל שברון לב שיש ליהודי יש תפקיד, לעוררו או לכפר במשהו על פגם שפגם, ועל ידי שיקבלו כפי שצריך לקבלו ייושע, שכן השברון לב מילא את תפקידו.

(לתתך עליון)

"והוא יהיה פרא אדם" (טז, יב)

פירש רש"י פרא אדם אוהב מדברות לצוד חיות כמו שכתוב וישב במדבר פארן ויהי רובה קשת. ותמוה שהמלאך עוסק כאן לברכה, ואיזה ברכה היא זו שיהיה אוהב מדברות לצוד חיות. ובפשוטו נראה שברכה היא לגוי שאינו מתפרנס מן הגזל, אלא

"ותרא כי הרתה ותקל גברתה בעיניה... ותענה שרי" (טז, ד-ו)

רבי משה רוזנשטיין, משיג בשיבת למוצה הקשה: וכי איך ניתן להבין ששרה אמנו עינתה את הגר שהיתה מעוברת, הלא בכל העולם מקובל לכבד אשה במצבה?

ובאר, שאכן שרה לא עינתה אותה, אלא רק המשיכה לצוות עליה למלא את משימותיה כרגיל. אך "ותקל גברתה בעיניה" - היא פרקה את עולה של שרי גבירתה מעליה, וסרבה לקבל את מרותה.

אך שרי, שידעה כי מעמדה של הגר צריך להשאר כמקודם, כדי שלא תהפוך לגבירת ביתו של אברהם, חלילה, עמדה על כך שהגר תמשיך לקבל את מרותה. ועל כך נסב הויכוח ביניהן. ומאחר שהגר פרקה את עולה, היה כל צווי שהורתה לה לעשות כענוי של ממש בעיניה של הגר, עד שלבסוף היא החליטה לברוח מבית אברהם ושרה ולפרוק את עול גבירתה לגמרי.

מכך יש להסיק - המשיך הרב רוזנשטיין - שאם חש אדם שקיום התורה והמצוות הופך לעול כבד על צוארו, עליו לבחון עד כמה מכופף הוא את עצמו כעבד נאמן על מנת לעשות רצון קונו.

יהודים רבים מתמודדים עם קושי לקום בבוקרו של יום לעבודת הבורא בזמנו.

מספרים, כי פעם נכנס בחור להיכל הישיבה בשעה עשר בבוקר. המשיג קידם את פניו בתמיהה, בעודו מורה על שעונו, ושאל: "מה קרה?"

"כבוד המשגיח!" קורא הבחור, "לבטח תשמח כאשר תשמע מה ארע לי הבוקר. היום ערכתי ויכוח מר ונוקב עם היצר הרע. היתה זו מלחמה של ממש, אך בסופה, ברוך ה', הצלחתי לנצח!"

"על מה נלחמת?" חקר המשיג.

והבחור סיפר: "כאשר העירו את הבחורים בשעה שש וחצי לתפילה, רציתי מאוד לקום, אולם היצר הרע משך אותי בכח חזרה למיטה, וצוה עלי להמשיך לשכב... מה אומר למשיג? עד השעה תשע נלחמתי איתו בכל כוחי, עד שלבסוף בשעה תשע - נצחתי והצלחתי לקום..."

ואכן, קושי של קימה בבוקר לעבודת הבורא מחייב בדיקה, שמא הגיע המצב לכלל "ותקל גברתה בעיניה"? שכן הקב"ה אינו נותן מצוות קשות מדי, ואם אנו חשים בקושי, עלינו לבחון היטב שלא פרקנו מעלינו עול שמים, ומכאן הקושי לעשות את רצון אדוננו. וכאשר נכפוף את עצמנו כעבד לפני מלכנו, שוב לא נחוש בקושי לעשות את מצותו.

הגר, שלא הסכימה לקבל את מרותה של שרי גבירתה, ברח למדבר, והקב"ה שלח אליה מלאך.

המלאך פונה ואומר לה: "הגר שפחת שרי אי מזה באת ואנה תלכי" (טז, ח), מהיכן הגעת ולכן מועדות פניך?

והגר משיבה לו: "ותאמר מפני שרי גבירתי אנוכי בורחת".

כשמוע המלאך את התשובה הוא מורה לה: "שובי אל גבירתך והתעני תחת ידיה", עליך לחזור אל בית אברהם ושרי, ולהמשיך לקבל את מרותה של גבירתך.

רבי מאיר מונק הדגיש כי בדברי המלאך אנו מבחינים בנקודה מעניינת, אותה נבין על פי הסיפור הבא:

גביר אחד הוכרח פעם לנסוע לפראג לצורך עסקיו, והוא הזמין לשם כך את שרותיו של עגלונו. השנים נסעו כברת דרך ארוכה, עד שהיום העריב. לקראת חשיכה הם עצרו את עגלתם והתכוונו לעשות את הלילה על אם הדרך. כמנהגם של אנשים, פשטו השנים את בגדיהם, עטו על גופם בגדי לילה, פרשו לעצמם ליד העגלה מצע לישון עליו ונרדמו.

עם שחר, התעורר העגלון ראשון, ומיד מיהר ולבש את בגדי הגביר, אחר, עלה על העגלה והתישב במושב האחורי כשהוא מתענג על הריפוד המלטף. הוא התבונן בקוצר רוח מבעד לחלון והבחין כי הגביר עדיין גם את שנתו, לכן הרים אבן קטנה, השליך אותה עליו וקרא בקול גדול: "נו, עגלון! עד מתי תשכב?!"

הגביר קפץ ממקום משכבו והיה משוכנע כי העגלון חומד לו לצון, "האם הסתתרה ביתך?", שאל תוך שהוא מסובב את אצבעו על רקתו ומראה לעגלונו את מה שהוא חושב אודותיו. אבל העגלון לא חשב לרגע לוותר, והחזיר לו בצעקה: "אני אינני משוגע! אתה הוא שוטה הכפר! אני הגביר ואתה העגלון שלי, ועכשיו מהר לבש את הבגדים והתחל בנסיעה!". הגביר נוכח לראות כי לא

בנקל יצליח לגבור על העגלון, באין לפניו ברירה אחרת לבש את בגדי העגלון ונסע הישר לפראג, לבית הדין. בקושי עצרה הכרכרה וכבר קפצו מתוכה השנים כשהם צועקים בקולי קולות את אותם הדברים: "אני הגביר! אתה העגלון!..."

במהרה נכנסו השנים לחדרו של הנודע ביהודה, וכל אחד הרצה את טענותיו בפניו. שמע הרב את דבריהם והגיב: "ענין זה מסובך הוא עד מאוד, עלי לחשוב כיצד להכריע בדבר, לכן לכו עכשיו וחזרו מחר, בשמונה בבוקר, כדי לשמוע את הכרעתי בנידון". מיד לאחר צאתם קרא הרב לשמש בית הדין והורה לו שמחר יושיב אותם להמתין לו ולא יתיחס אליהם כלל, עד שעות אחר הצהרים המאוחרות.

עוד לפני השעה הנקובה כבר נשמעו הדי הויכוח בין השנים, הם צעקו בנסותם לגבור זה על קולו של זה: "אני הגביר! אתה העגלון!", ופני שניהם בערו מכעס ומשנאה. אך שמש בית הדין, נאמן לבקשת הרב, נגש אליהם והודיע כי הרב עסוק ביותר ועליהם להמתין לו בבית הדין עד שיתפנה. בלית ברירה התישבו השנים תוך כדי המשך ההתכתשות המלולית.

הזמן חלף ולאט לאט נמאס הויכוח גם עליהם, הרי אף אדם אינו מסוגל להכריז במשך שעות על עצמו "אני הגביר"... בהמשך התאספו בבית דין עוד בעלי דינים נוספים שהשמיעו בוקל את טענותיהם: בפניה אחת התוכח קבלן עם לקוח ובפניה אחרת הדיינו שני סוחרים ביניהם בוכוח מרתק. ושני הטוענים לתואר הגביר נסחפו בהדרגה לאוירת המקום.

שעות נוספות חלפו עליהם כך, בטנם התחילה לשגר אותות מצוקת רעב, ולטה הוכוח פג כמעט לגמרי. בשעות אחר הצהרים הציץ הנודע ביהודה מחדרו והבחין שהשנים הסיחו את דעתם מן הענין הבעור שלשמו הגיעו. באותו רגע פתח את דלת חדרו לרוחה והרעים בקולו: "יכנס העגלון! העגלון האמיתי נבהל כהוגן וקפץ על רגליו במהירות, לאחר שבריר שניה נזכר כי הוא בעצם כבר אינו עלון מזה יממה שלמה, אך היה כבר מאוחר מדי... הנודע ביהודה הצליח להוציא את האמת לאור, והשנים החליפו בחזרה בגדיהם ופנו לדרכם לשלום.

באופן דומה מוצאים אנו שכאשר פונה המלאך אל הגר, הוא קורא אליה: "הגר שפחת שרי". והגר, שהייתה שפחת שרי היא עובדה בלתי נפרדת מחייה, מגיבה בטבעיות לפנייה הזו.

לאחר מכן ממשיך המלאך ושואל אותה מפני מה היא בורחת, ומבלי משים, בתשובתה אומרת הגר: "מפני שרי גבירתי..."

"אם כן" - מכריע המלאך - "את עצמך חשפת את נקודת האמת. בדברך הנך מודה שאת שפחת שרי, והיא גבירתך... לכן מהרי ושובי אליה, המשיכי לקבל את מרותה והתעני תחת ידיה..."

כאשר שמע רבי חיים קנייבסקי שליט"א פירוש זה, הגיב כי הורט יפה אך לא נכון, שכן יש גמרא מפורשת הסותרת אותו...

בגמרא (ב"ק צב ע"ב) נאמר: "חבר קריק חמרא, אכפא לגבך מוש", כלומר: אם אומר לך אדם שהנך חמור, עליך לתת אוכף על גבך.

טבעם של בני אדם שכאשר הם נקראים "חמור", הם מגיבים במתקפה חוזרת ומכנים את הקורא להם כך במיני כינויים שאין הניר סובלם, אולם הגמרא מדריכה אותנו שלא לעשות זאת, אלא התגובה הראויה היא להמשיך להשפיל את עצמנו, ולכפוף את גבנו תחת האוכף.

הראיה שמביאה הגמרא לדברים היא מדבריה של הגר, שבאמת כלל לא החזירה עצמה כשפחת שרי, אך כאשר שמעה שהמלאך קורא לה בכינוי זה, הניחה אוכף על גבה והשיבה לו: "מפני שרי גברתי..."

מוסר ההשכל שאנו לומדים ממאמר גמרא זה הוא עצום. אדם שהושפל בידי אחר, ומגיב בזעם מלא בעלבון, עלול בקלות להצית אש מחלוקת עזה. ולכן, עלינו לאמץ לעצמנו דרך תגובה שונה, דרך שבה נכופף את ראשו ונניח על גבינו אוכף... עלינו להבליג ולהמשיך הלאה, מבלי להתייחס למה שנאמר. אמנם הקושי לעשות כך הוא עצום, אולם אפשר לזכות באמצעותו לעולם ומלואו.

חז"ל מדריכים אותנו בעצות שונות כדי לזכות בדין. אחת מן הדרכים שבאמצעותה ניתן להנצל מן הדין היא להעביר על המידות.

בגמרא (ר"ה יז ע"א) מובא: "אמר רבא כל המעביר על מידותיו מעבירין לו על כל פשעיו, שנאמר 'נושא עון ועובר על פשע', למי נושא עון? למי שעובר על פשע". ורש"י מבאר במקום: "אין מידת הדין מדקדקת אחריו, אלא מנחתו והולכת".

ואכן, אנו מוצאים ניסים גלויים וישועות עצומות, מעל לגדר הטבע, שהתרחשו למי שהצליח להתעלות מעל נטיות לבבו ולהעביר על מדותיו.

(ומתוך האור)